

УДК 378.147:78

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-1.14>

А. А. Зарицька

кандидат педагогічних наук,
викладач Луцького педагогічного коледжу

А. О. Зарицький

доцент кафедри історії, теорії мистецтв та виконавства
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ТЕХНОЛОГІЯ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА КРИЗЬ ПРИЗМУ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті розглядаються теоретичні, функціональні, технологічні компоненти вокальної підготовки бакалаврів музичного мистецтва у процесі освітньої та музично-творчої діяльності. Окреслено акмеологічний підхід у процесі становлення та розвитку бакалавра музичного мистецтва, що спрямовується на усвідомлене виявлення та реалізацію особистісного потенціалу, формування концепції педагога-професіонала, який самореалізується під власним моральним контролем.

Технологічні процеси в педагогіці розглянуто як планомірну та послідовну реалізацію на практиці спроектованого педагогічного процесу. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті допомагає розробити технології, які характеризуються індивідуальною спрямованістю та забезпечують особистісно-професійний розвиток педагога.

Вокальна підготовка бакалаврів музичного мистецтва обґрунтована як своєрідна технологія, а вокальний спів визначено могутнім засобом балансування нервової системи і психіки, профілактики захворювань голосового апарату й органів дихання, що є необхідною умовою фізичного та психічного здоров'я людини.

Означені етапи розвитку вокального голосу як системи звукових вібрацій через призму акмеологічного підходу. Детерміновані методи педагогічного керівництва процесом розвитку бакалаврів музичного мистецтва у вокально-професійній підготовці.

Визначено, що акмеологічна зорієнтованість у вокальній підготовці бакалавра музичного мистецтва сприяє професійному становленню фахівця, установкам на саморозвиток творчого потенціалу, світоглядної позиції, почуття професійної відповідальності в освоєнні явищ вокального мистецтва, самовдосконаленню на шляху до професіоналізму і майстерності з позиції особистісно-зорієнтованого підходу, оволодінню необхідною «палітрою» способів професійної діяльності, прояву продуктивної компетентності

Ключові слова: акмеологічний підхід, педагогічна технологія, вокальна підготовка, музично-слуховий досвід, бакалавр музичного мистецтва.

Постановка проблеми. У період реформування системи національної освіти активізується впровадження нових педагогічних технологій і науково-методичних досягнень, відбувається модернізація діючих і створення інноваційно-варіативних освітніх програм. Нові умови суспільного життя вимагають сучасного підходу до розвитку особистості, розкриття усіх можливостей для виникнення нової свідомості, до зміни ціннісних орієнтацій, розширення та поглиблення досвіду. Вокальне мистецтво відкриває безмежний простір для актуалізації потенційних можливостей та індивідуальних властивостей особистості, реалізації її здатності до самопізнання, саморозвитку, самореалізації.

Акмеологія – новий інтегративний напрям у професійній підготовці педагога, зокрема мистецького профілю. Гуманістична парадигма вищої професій-

но-педагогічної освіти передбачає насамперед пріоритет цінностей конкретної особистості майбутнього фахівця, його здатностей прогнозувати і проектувати траєкторії свого життєвого шляху та професійного становлення. Майбутніх фахівців повинен володіти не тільки основами професійної компетентності, але й прагнути до досягнення вершин професійної майстерності, тобто свого акме (особистісного та професійного). Саме тому в процесі вокальної підготовки бакалаврів музичного мистецтва важливим є врахування акмеологічного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена проблема висвітлена сучасними науковцями в різних аспектах: теоретичні засади музично-педагогічної діяльності майбутнього фахівця висвітлені у працях К. Завалко, В. Лабунця, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Щолокової та ін. Питання підготовки бакалавра музичного

мистецтва до вокальної діяльності відображені у працях В. Антонюк, Н. Гребенюк, А. Козир, Т. Левшенко, К. Матвєєва та ін.; ідеї технологізації навчання проаналізовані у працях С. Гончаренка, О. Каленюк, О. Падалка, Н. Самохіна, І. Смоляк.

Мета статті полягає теоретичному обґрунтуванні технологічних процесів у вокальній підготовці бакалаврів музичного мистецтва через призму акмеологічного підходу.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетним завданням закладів вищої мистецької освіти є удосконалення її структурних компонентів, посилення особистісно-зорієнтованого навчання, технологізація освітнього процесу.

Поняття «технологія» (із грец. *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – слово, вчення). Технологія охоплює сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій; сукупність способів обробки чи переробки інформації [5, с. 106]. Технологічні процеси у педагогіці розглядаємо як планомірну та послідовну реалізацію на практиці спроектованого педагогічного процесу. Сучасна педагогічна наука володіє різними технологіями, що спрямовані на процеси навчання та виховання, дають можливість успішно реалізовувати поставлені цілі.

Реалізація акмеологічного підходу в педагогічній освіті допомагає розробити технології, які характеризуються індивідуальною спрямованістю та забезпечують особистісно-професійний розвиток педагога. Г. Данилова розглядає акмеологічні технології як сукупність засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, розвитку властивостей і якостей, які сприяють досягненню високого рівня особистісно-професійного розвитку та професіоналізму [2].

Відзначимо, що акмеологічний підхід до процесу становлення та розвитку майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва спрямований на усвідомлене виявлення та реалізацію особистістю власного потенціалу, формування ідеальної «Я» концепції педагога-професіонала, що самореалізується під власним моральним контролем.

Акмеологічний підхід у процесі вокальної підготовки студентів відбувається у професійній навчальній і в позанавчальній концертній, творчій діяльності. Формування комплексу вокальних навичок, ознайомлення з фізіологією природи вокального співу, розвиток музично-естетичного смаку – все це знаходить свою художньо-виконавську реалізацію та практично випробовується і закріплюється у вокально-творчій діяльності студентів.

Вокальне мистецтво – це мистецтво діалогу у взаємодії вокального виконавства та вокальної педагогіки, внаслідок якого формується особистість співака. Вокальна підготовка бакалаврів

музичного мистецтва розглядається нами як своєрідна технологія: вокальний спів є могутнім засобом балансування нервової системи і психіки, профілактики захворювань голосового апарату й органів дихання, є необхідною умовою фізичного та психічного здоров'я людини.

Вплив вокального голосу на слухача залежить не лише від рівня виконавської майстерності (вокальної техніки), але й передусім від духовного рівня виконавця, від його індивідуальної духовної еволюції, від акумульованої в ньому психічної енергії.

У вокальній педагогічній літературі простежується думка, що тембр, темпо-ритм, мелодичність людського голосу визначає рівень розвитку людини, розвиток її свідомості, особливості характеру. Шліфування вокального голосу різними школами часто позбавляє його природної краси, природного звучання. Іноді голоси вдосконалюють професійним умінням, нехтуючи духовним аспектом голосу. Співак із достатнім технічним і музичним рівнем виконання не справляє на слухача жодного враження, оскільки відсутній духовний елемент, відсутня основа, що підносить та ошляхетнює людські душі [3, с. 22].

У вокальній підготовці бакалавра музичного мистецтва, поруч із теоретичними та практичними методами, важливим є розуміння, що звучання голосу, сила звукових вібрацій створюють безмежну потенцію для творчої реалізації та руху до особистісних вершин (акме).

Людина як найдосконаліший природний резонатор наповнена вібраціями не лише власної природи, а й усього довкілля. Живий голос – звукова вібрація, насичена психічною енергією, впливає на нервову систему, спричиняючи відповідні емоції: радість, страх, смуток, тривогу і т. ін. Людський голос, особливо вокальний, є суто індивідуальним. Скільки голосів, стільки тембрів, забарвлень, сили і психічного впливу. Індивідуалізм голосу породжується передусім духотворчістю, звучанням вібрацій, а вже потім це результат вокальної школи, тобто оволодіння акустичними властивостями голосового апарату, його вокально-технічним розвитком.

Вокальне навчання та самонавчання студентів має важливий мотиваційний фактор через формування еталону співацького звуку. Цей співацький еталон – сумарне слухове уявлення про співочий тон, який формується на основі багаторазового прослуховування висококваліфікованих вокалістів. У це слухове уявлення входить тембр і динаміка, особливості типів голосів (чоловічий, жіночий). Еталоном може бути належність вокального тону до конкретного автора, еталон співацького тону диференційований в академічному співі за стилями й епохами: бароко, бельканто, ведизм та ін.

Формування еталону (ідеалу) звуковидобування, звукотворення є важливим етапом у вокальному навчанні бакалаврів музичного мистецтва, тому що вплив масової культури на підростаюче покоління не завжди відповідає критеріям особистісного розвитку. В організації вокально-педагогічної діяльності вирішальне значення мають взаємодія вибору, уточнення й узгодження естетично-художніх ідеалів (еталонів) студента і викладача.

Незбіжність еталонів може порушити взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу та призвести до порушення та зміни характеру голосу всередині одного типу голосів. Для вибору, узгодження, уточнення еталону співацького тону у вокально-педагогічному процесі рекомендовано враховувати поняття вокальної школи, «школи співу» як прогресивного визначального погляду на теорію і практику вокальної методики, що дає якісні та кількісні показники.

Еталоном співацького тону у дорослих слугує «захоплення», «наслідування», що виникає у свідомості та є мотивом до початку співацької діяльності та навчання. У студентів такий еталон виникає не завжди адекватно до їх ще несформованих вокальних даних. Тому зростає відповідальність педагога за звучання свого голосу як еталона, що автоматично впливає на процес вокального співу вихованців.

Професійна вокальна підготовка студентів у мистецьких закладах вищої освіти відбувається у процесі викладання фахових дисциплін. Фундаментальну роль на початковому етапі вокальної підготовки студента відіграє викладач, його педагогічна майстерність, висока професійна готовність, індивідуальні методики, що розвивають вокально-технічні та художньо-виконавські навички студентів.

Усі ці характерні ознаки та властивості вокальної музики дають можливість визначити мету та завдання курсу вокальної підготовки: вироблення художньо-творчого, естетичного ціннісного ставлення до творчої діяльності у тріаді композитор – виконавець – слухач. Виконавець вбирає всі переживання автора, виступаючи як завершена цілісність, що втілює та висловлює засобами музичної вокальної виразності результати морального й естетичного змісту художнього твору. Цей спосіб взаємодії, діалогу автора та виконавця виступає як співбуття, багатогранне буття душ, обміну особливими цінностями – цінностями душ [1].

Вокальна підготовка бакалаврів музичного мистецтва охоплює як аудиторну, так і концертну творчу діяльність, де студент-виконавець виступає як співавтор художнього образу, інтерпретатор тексту автора, імпровізатор у виявленні вільного суб'єктивного особистісного розуміння сутності

авторського тексту, адресуючи свою творчу версію авторсько-виконавського тексту слухачу, публіці [1].

Вокальна музика – це синтетичне, різнобічне, багатопланове явище: синтез слова, поетичного тексту, мелодії сольного голосу та інструментального комплексу його супроводу, тому школа розуміння музичного змісту вокального твору має більше об'єктивних даних, ніж інструментальний твір. Цьому сприяє особлива властивість вокальної музичної інтонації відтворювати різні ступені емоційності, волі, фантазії, що створює основу для аналізу формотворчих модулів як синтезу чуттєво-емоційного та категоріально-логічного умовиводу.

Таким чином, склалася думка, що вокально-голосова вібрація більше різниться силою впливу на слухача, ніж інструментальна.

Наступним етапом вокальної підготовки бакалавра музичного мистецтва є творча самореалізація, яка охоплює елементи художнього вчинку: від естетичного аналізу музичних творів до втілення композиторсько-виконавського задуму та концертного виконавства [4].

Ми розглядаємо вчинок не тільки як акт практичної діяльності, але й як акт морального діяння, через який виявляються думки, почуття і слово. «Чинити думкою» – означає ставитися до предмета думки зі співчуттям, не теоретично, а морально. Отож, будь-яка подія людського життя є вчинком, актом морального діяння. Художній вчинок визначаємо як структурно-соціальну одиницю художньої діяльності, в якій розгортається система дій, орієнтованих як на збагачення музично-слухового досвіду, музично-виконавських навичок, художньої здатності творчих прагнень до образного, виразного виконання інтонаційних зворотів, так і на піднесення інтуїтивної узагальненої екзальтованості до рівня розуміння, цілеспрямованості, посилення інтелектуального компоненту, що поглиблює емоційний відгук та естетичне переживання, актуалізацію акмеологічного потенціалу особистості загалом.

Аналіз вокального твору як першооснова художнього процесу є методологічною базою для розуміння емоційно-естетичного змісту виконаного твору. Ознайомлення з музично-поетичним змістом, визначення жанрово-стильових особливостей, засобів музичної виразності, інтонаційно-сміслових кульмінацій, встановлення музично-інтонаційних, поетично-мовних структур і технологій виконавської діяльності – все це є необхідною умовою емоційно-емпатійного реагування на музику, яке з осягненням логіки художньої образності забезпечують рівень акмеологічної спрямованості.

Наступним етапом вокальної підготовки бакалаврів музичного мистецтва є створення музично-педагогічної, виконавської інтерпретації як

результату особистісно-ціннісного соціально-музичного судження. Слід зазначити, що інтерпретування – це діяльність музичного мислення, спрямованого на розкриття виражальних можливостей твору, та творча процесуальність, у якій актуалізуються духовні сутнісні сили з метою створення повноцінного слухового образу [4]. Це творчий процес художнього відтворення музичного твору різними виконавськими засобами, що пов'язані з індивідуальними особливостями, технічними можливостями виконавця і проявляються у динамічно-темпових відхиленнях, артикуляції, фразуванні, різноманітних засобах звуковидобуття та направлені на розвиток симультанних уявлень, які створюють передчуття цілісності музичного твору – найважливішого чинника вокально-виконавської діяльності.

Артикуляція у вокальній музиці відповідає поетичному тексту, понятійному образу і є аргументованою. Проте, не маючи точної міри штрихового вимовлення, артикуляція залежить від індивідуального відчуття виконавця та має важливе значення для втілення правдивого конкретного образу.

Агогіка у вокальній художній інтерпретації існує як жива ритмізована тканина музичного виконання, наповнена вокальністю, пісенністю [6]. Не маючи точної регламентації та будучи зумовленими індивідуальними особливостями художнього смаку, емоційною чутливістю виконавця, психологією музично-виконавського досвіду, незначні агогічні відхилення сприяють природності та виразності музичної вимови.

Динаміка – один із найдієвіших засобів індивідуальної вокальної інтерпретації. Порівняно з агогічними вказівками динамічні рівні встановлюють більш точні межі виконавської інтерпретації. Ці критерії у вокальній музиці максимально конкретні та рельєфні та мають об'єктивно-смыслову основу. Регулятором динаміки є регістр голосу, відповідність традиційним типам художньо-драматичних образів, що окреслюють міру експресії, діапазон і напруження інтонацій

З огляду на те, що вокально-виконавські засоби (агогіка, артикуляція, динаміка) мають виразове значення і специфіку для створення індивідуальної інтерпретації авторського матеріалу та неповторної виконавської трактовки, вибір їх міри є благодатним джерелом духовної енергії творчої сили, що встановлює невидимий зв'язок між людьми і є надіндивідуальною. Саме інтерпретація як прояв вільної суб'єктивності виконавця через об'єктивну сутність авторського тексту і є формою художнього вчинку, в якому на основі симультанних уявлень актуалізується потенціал особистості [3, с. 89].

Вочевидь, найбільш значущим етапом творчої самореалізації бакалаврів музичного мистецтва є одухотворене концертне виконання музичного твору як емоційне узагальнення, співпереживання. На цьому етапі художнього вчинку важливим є імпрровізаторські виконавські уміння: сценічна майстерність, вміння співати в ансамблі, знання закономірностей вокальної виконавської імпрровізації. Особливість імпрровізаторських умінь полягає в тому, що їх сформовано на основі досвіду музично-творчої діяльності, вони реалізуються в одномоментній дії в часовому музичному просторі твору, який звучить. Здатність до імпрровізації передбачає високий рівень культури музичного мислення, глибокі знання, професіоналізм, прагнення до краси, гармонії та досконалості. Тому вокально-творча імпрровізація виступає як форма реалізації акмеологічного потенціалу особистості.

Висновки і пропозиції. Таким чином, акмеологічна зорієнтованість у вокальній підготовці бакалавра музичного мистецтва сприяє професійному становленню фахівця, з установками на саморозвиток творчого потенціалу, світоглядною позицією, почуттям професійної відповідальності в освоєнні явищ вокального мистецтва, самовдосконаленням на шляху до професіоналізму і майстерності з позиції особистісно-зорієнтованого підходу, оволодінням необхідною «палітрою» способів професійної діяльності, проявом продуктивної компетентності.

У статті розглянуті часткові питання, пов'язані з технологією вокальної підготовки бакалаврів музичного мистецтва через призму акмеологічного підходу. Потребують подальшого дослідження методологічні засади формування вокальної майстерності, психолого-педагогічні механізми активізації акмеологічного потенціалу студентів на рівні особи та соціальних груп.

Список використаної літератури:

1. Бахтин М.М. Эстетическое наследие и современность : межвуз. сборник научных трудов. Саранск, 1992. 176 с.
2. Данилова Г.С. Вершины профессионализма педагога как акмеологичный синтез триады його компонентів. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*. Рівне, 2007. С. 57–62.
3. Дашак А. Божественна природа звуку. Львів, 2003. 102 с.
4. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва. Київ, 2004. 263 с.
5. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. Київ, 1974. 865 с.

Zarytska A., Zarytskyi A. Technology vocal training of bachelor of musical art through the prism acmeological approach

The article deals theoretical, functional, and technological components of the vocal training of bachelors of the musical art in the process of educational and musical-creative activity. Outlined acmeological art in the making and developing a bachelor of music and art wish is aimed at conscious identification realization of professional potential formation of the concept of teacher-professional, who self-realization under his moral control.

Technological processes in the pedagogy are considered as f planned and consistent realization in practice designed pedagogical process. The acmeological approach in pedagogical education helps to develop technologies that are characterized by individual orientation and provide for the personal and professional development of the teacher. It should be noted that the acmeological approach to the process of becoming and development of a future specialist in the field of music art, aimed at the conscious identification and realization of their own potential, the formation of the concept of teacher-professional, self-realized under their own moral control.

The vocal training of bachelors of the musical art is grounded as a kind of technology, and vocal singing is defined as a powerful means of balancing the nervous system and the psyche, prevention of diseases of the vocal apparatus and respiratory organs, which is a necessary condition for physical and mental health.

The stages of development of the vocal voice, as a system of sound vibrations, through the prism of the acmeological approach. Determined methods of pedagogical guidance in the process of development of bachelors of musical art in vocal training.

Defined that acmeological orientation in vocal training of bachelor of musical art, promotes professional formation of a specialist installations for self-development of creative potential, worldview position, sense of professional responsibility in mastering the phenomena of vocal art, self-improvement on the way to professionalism and mastery from the standpoint of personality-oriented approach, mastering the necessary "palette" of ways of professional activity, a manifestation of productive competence.

Key words: *acmeological approach, pedagogical technology, vocal training, music-auditory experience, bachelor of music art.*